

Hyvinvoinnin sosiaaliset juuret

Luokka-analyysi sosiaalisen pääoman ja hyvinvoinnin välisestä yhteydestä

Minna Tuominen & Elina Kilpi-Jakonen

Abstrakti

Tämä tutkimus yhdistää Robert Putnamin ja Pierre Bourdieun teorit tarkastellakseen sosiaalisen pääoman, subjektiivisen hyvinvoinnin ja yhteiskuntaluokan välisiä yhteyksiä. Tutkimuksessa huomioidaan samanaikaisesti sosiaalisen pääoman kolme ulottuvuutta – sosiaaliset verkostot, luottamus ja vastavaroisuuden velvoite – ja etsitään vastauksia kahteen kysymykseen: missä määrin sosiaalisen pääoman määrä vaihtelee yhteiskuntaluokkien välillä ja miten sosiaalisen pääoman yhteys hyvinvointiin vaihtelee eri yhteiskuntaluokkien välillä? Aineistona käytetään European Social Surveyn kuudennen aallon (2012) Suomen otosta. Tulokset ovat sekä Bourdieun että Putnamin näkemysten mukaiset. Ne paljastavat systemaattisia eroja sosiaalisen pääoman määrässä yhteiskuntaluokkien välillä. Professioluokalla on muita enemmän ja työväenluokalla puolestaan muita vähemmän sosiaalista pääomaa lähes kaikilla mittareilla mitattuna. Tulokset osoittavat myös, että Putnamilaisen sosiaalisen pääoman käsitteen jokaisella ulottuvuudella on yhteys hyvinvointiin yhteiskuntaluokasta riippumatta. Tutkimustulokset antavat syyn uskoa, että vahvistamalla ihmisten välisiä sosiaalisia yhteyksiä voidaan lisätä onnellisuuden ja hyvinvoinnin määrää kaikissa yhteiskuntaluokissa.

AVAINSANAT: hyvinvointi, onnellisuus, sosiaalinen pääoma, yhteiskuntaluokka

Johdanto

Tämä artikkeli tarkastelee hyvinvoinnin ja sosiaalisten suhteiden välistä yhteyttä Suomessa. On ehkä perusteltua kysyä, miksi keskittyä Suomeen, jonka YK on toistuvasti listannut maailman onnellisimmaksi maaksi (Helliwell ym. 2018, 21–22; Helliwell, Huang & Wang 2019, 24–25;) ja jossa tyytyväisyys elämään on monen aikaisemmankin tutkimuksen mukaan huipputasoa (esim. Fleche,

Smith & Sorsa 2011, 12). Tietyillä väestöryhmillä heikon elämänlaadun riski on kuitenkin muita merkittävästi korkeampi. Näihin lukeutuvat muun muassa pitkäaikaistyöttömät, toimeentulotukea saavat ja matalasti koulutetut työikäiset henkilöt. Keskeisiä elämänlaatua madaltavia tekijöitä ovat muun muassa heikko terveydentila, alhainen toimeentulon taso ja yksinäisyys (Vaarama, Mukkila & Hannikainen-Ingman 2014, 20–36).

Käsillä oleva tutkimus liittyy kiinteästi sosiaalisen pääoman tutkimusperinteeseen ja ammentaa sekä Robert Putnamin että Pierre Bourdieun teorioista. Me ymmärrämme sosiaalisen pääoman putnamilaisittain ilmiöksi, joka kattaa sosiaaliset suhdeverkot (sekä organisoidut järjestöverkot että luonnollisesti muodostuvat informaalit verkot), luottamuksen (toisiin ihmisiin ja instituutioihin) ja sitoutumisen vastavuoroisuuden velvoitteeseen (Putnam 2000, 19). Kaikilla näillä ulottuvuuksilla on todettu olevan yhteys hyvinvointiin, mutta aiemmat tutkimukset eivät ole tarkastelleet kaikkia ulottuvuuksia samanaikaisesti yhtä kattavasti (mm. Bjørnskov 2006; Kroll 2011; Rodríguez-Pose & Berlepsch 2014). Vaikka yhteyksien kausaalisuutta ja suuntaa on vaikea empiirisesti todentaa, nykyään on laajalti hyväksytty tulkinta, jonka mukaan nimenomaan sosiaalinen pääoma vaikuttaa ensisijaisesti hyvinvointiin (Helliwell & Putnam 2004, 1444; OECD 2013, 149).

Kaksi näkökulmaa sosiaaliseen pääomaan

Putnam ja hänen koulukuntansa näkevät sosiaalisen pääoman sekä kollektiivisena että yksilöllisenä resurssina. Kollektiivisessa muodossaan se voi synnyttää muun muassa yhteenguoluvuutta, turvallisuutta ja solidaarisuutta yhteisön sisällä (Putnam 2000, 307–318). Yksilötasolla sillä on vahva yhteys muun muassa koettuun hyvinvointiin (Putnam 2000, 326–335). Putnam sanookin sosiaalisten suhteiden laajuuden ja syvyyden ennustavan parhaiten yksilön onnellisuuden tasoa (Putnam 2000, 332). Kaikista ihmissuhteista Putnam pitää parisuhdetta hyvinvoinnin kannalta tärkeimpänä. Sen merkitys onnellisuudelle ja hyvinvoinnille on suurempi kuin esimerkiksi tulojen (Putnam 2000, 333). Mutta muutkin ihmissuhteet ovat merkityksellisiä. Hyvät välit ystäviin, naapureihin ja työtovereihin madaltavat yksinäisyyden, huonon itsetunnon ja masentuneisuuden todennäköisyyttä. Samoin esimerkiksi

järjestötoiminnalla, vapaaehtoistyöllä ja kutsujen järjestämisellä on Putnamin mukaan positiivinen vaikutus hyvinvointiin (Putnam 2000, 327–335). Käänteisesti taas sosiaalinen eristäytyneisyys madaltaa ihmisten vastustuskykyä ja altistaa heidät useille sairauksille (Putnam 2000, 326–335). Käsillä olevan tutkimuksen kannalta Putnamin teorian keskeinen anti liittyy nimenomaan hänen korostamaansa yhteyteen sosiaalisen pääoman ja onnellisuuden/hyvinvoinnin välillä. Tutkimus testaa tämän yhteyden vahvuutta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Pierre Bourdieu näkee sosiaalisen pääoman yksinomaan yksilöllisenä resurssina, jota muodostuu sosiaalisissa yhteyksissä ja verkostoissa ryhmään kuulumisen myötä (Bourdieu 1986, 248–252). Jokainen ryhmän jäsen hyötyy näistä verkostoista niiden aineellisten ja aineettomien resurssien myötä, joita muut saman verkoston jäsenet omaavat ja joita jokainen verkoston jäsen kykenee hyödyntämään ryhmän sisäisen solidaarisuuden ansiosta (Bourdieu 1986, 248–249). Bourdieun mukaan sosiaalisen pääoman kartuttaminen edellyttää sosiaalisten suhdeverkostojen luomista, mikä puolestaan vaatii sosiaalisuutta (*sociability*). Pitkään jatkuneen vuorovaikutuksen myötä jotkut satunnaisista tuttavuus-suhteista muuttuvat vahvemmiksi siteiksi, joita ylläpidetään palveluksin (*exchange*) ja erilaisin avunannon elein (Bourdieu 1986, 249–250).

Bourdieuun mukaan sosiaalisen kanssakäymisen tapoihin ja edelleen sosiaalisen pääoman määrään vaikuttaa habitus, joka on yhteiskuntaluokka-aseman myötä ruumiillistunut olemisen tapa (Bourdieu 1986, 248–252; Bourdieu 1990, 52–65; Bourdieu 2005, 43–45). Vaikka yksilö onkin vapaa toimija, hänen luokka-asemansa rajoittaa niitä käyttäytymisen muotoja, jotka hän kokee itselleen mahdollisiksi (Bourdieu 1990, 55–56). Luokka-aseman ja habituksen pohjalta rakentuu ”käytännöllinen järki”, joka ohjaa yksilön toimin-

taa kussakin sosiaalisessa tilanteessa (Bourdieu ym. 1995, 40–41). Tämä selittää, miksi saman yhteiskuntaluokan jäsenet jakavat jossain määrin samankaltaisen habituksen ja miksi toisaalta sosiaalisen kanssakäymisen muodot vaihtelevat yhteiskuntaluokkien välillä (Bourdieu 1984, 172–173; Bourdieu 1986, 257; Bourdieu ym. 1995, 170–172). Bourdieun ja hänen seuraajiensa mukaan sosiaalista pääomaa keskittyy yleensä eniten ylempiin yhteiskuntaluokkiin. Tämä johtuu siitä, että eri resursseilla on taipumusta kasautua yhteen; henkilölle, jolla on runsaasti yhtä pääoman lajia, kertyy paljon myös muita resursseja (Bourdieu 1984; Lin 2001, 55–60).¹

Sosiaalisen pääoman yhteismitattomat mittarit

Vaikka sosiaalista pääomaa onkin tutkittu paljon, tutkimuksia vaivaa eräänlainen yhteismitattomuus. Useat tutkimukset jakavat sosiaalisen pääoman käsitteen kolmeen osaan: verkostoihin, luottamukseen ja normeihin² (esim. Portela, Neira, & Salinas-Jiménez 2013, 493–511; Sarracino & Mikucka 2017, 407–432; Neira ym. 2018, 1067–1090; Hommerich & Tiefenbach 2018, 1091–1114;

Ferragina 2017, 55–90; Bjørnskov 2006, 22–40). Usein verkostot jaetaan edelleen kahteen kategoriaan: muodollisesti organisoituihin ja toisaalta luonnollisesti muodostuviin informaaleihin verkostoihin (esim. Neira ym. 2018, 1067–1090; Engbers, Thompson, & Slaper 2017, 537–558). Samoin luottamuksen käsitteestä on tapana erotella luottamus toisiin ihmisiin ja toisaalta luottamus instituutioihin (esim. Rodríguez-Pose & von Berlepsch 2014, 357–386; Portela, Neira, & Salinas-Jiménez 2013, 493–511). Käytännössä kuitenkin osa empiirisistä tutkimuksista mittaa vain yhtä tai muutamaa näistä ulottuvuuksista – tavallisimmin luottamusta toisiin ihmisiin ja/tai osallistumista organisoituihin verkostoihin – mutta raportoi silti tuloksensa sosiaalisen pääoman kattotermin alla (esim. Addis & Joxhe 2017, 146–171; Behtoui 2016, 711–724; Kouvo 2010, 166–181).

Vaikka Bourdieu ja Putnam ovat tarjonneet omat ohjeensa sosiaalisen pääoman operationalisointiin, harva tutkimus on toteutettu niitä noudattaen. Bourdieun mukaan sosiaalisen pääoman määrä riippuu a) sen suhdeverkoston koosta, josta yksilö pystyy ammentamaan resursseja, sekä b) suhdeverkoston jäsenten omistamien pääomien määrästä (Bourdieu 1986, 249). Tällä tavoin määriteltynä sosiaalisen pääoman mittaaminen olisi kuitenkin sängen haasteellista. Bourdieu antaakin ymmärtää, että sosiaalista pääomaa voidaan arvioida yksinkertaisesti mittaamalla, kuinka paljon aikaa ihmiset käyttävät sen kartuttamiseen (Bourdieu 1986, 253). Tämä ei kuitenkaan riitä, jos käytetään sosiaalisen pääoman putnamilaista määritelmää.

Putnam on kehittänyt sosiaalisen pääoman indeksin, joka muodostuu 14 muuttujasta, jotka mittaavat osallistumista poliittiseen ja järjestötoimintaan, yhteisössä tapahtuvaa vapaaehtoistoimintaa, informaalia sosiaalisuutta ja luottamusta toisiin ihmisiin (Putnam 2000, 290–291). Empiirisissä tutkimuksissa Putnamin indeksi ei ole kui-

1 Jo ennen Bourdieuta muun muassa Robert Merton kirjoitti resurssien epätasaisesta kasautumisesta Matteus-efektinä (Merton 1968, 56–63).

2 Tällainen tulkinta sosiaalisesta pääomasta sekoittaa Putnamin ja James S. Colemanin sosiaalisen pääoman teorian. Putnam rajasi sosiaalisen pääoman eksplisiittisesti kattaman sosiaaliset verkostot, luottamuksen ja vastavuoroisuuden velvoitteen (*norms of reciprocity*) (Putnam 2000, 19). Coleman sen sijaan määritteli sosiaalisen pääoman moniselitteisemmin viitaten sellaisiin sosiaalisen kanssakäymisen muotoihin, jotka 1) synnyttävät velvoitteita, odotuksia ja luottamusta, 2) edesauttavat informaation kulkua ja 3) nojaavat sellaiseen yhteiseen normistoon, joka tukee yhteisön etua (Coleman 1988, 95–120, 101–105). Monet tutkimukset viittaavat Putnamiin, mutta korvaavat hänen määritelmäänsä liittyvän vastavuoroisuuden velvoitteen Colemanin teoriaan liittyvällä normien käsitteellä.

tenkaan vakiinnuttanut paikkaansa. Yksi indeksin heikkous on se, että se yhdistelee yksilötason ja yhteisötason muuttujia samaan indeksiin. Indeksi ei myöskään sisällä lainkaan vastavuoroisuuteen sitoutumista, vaikka se on kiinteä osa Putnamin sosiaalisen pääoman määritelmää.

Vakiintuneen mittarin puuttuessa sosiaalisen pääoman indikaattorit vaihtelevat tutkimuksesta toiseen. Trent Engbers ja kollegat ovat käyneet läpi Yhdysvalloissa valtakunnallisissa survey-tutkimuksissa eniten käytettyjä sosiaalisen pääoman mittareita ja listanneet yhteensä 24 erilaista informaali verkostojen (*informal interaction*) mittaria, 9 organisoituihin verkostoihin osallistumisen mittaria, 13 luottamuksen mittaria ja 9 normeihin sitoutumisen mittaria (Engbers, Thompson & Slaper 2017, 537–558). Toisinaan jopa yhtä ja samaa muuttujaa on käytetty ilmentämään sosiaalisen pääoman eri ulottuvuuksia.³

Sosiaalinen pääoma eriarvoisessa maailmassa

Aikaisempien tutkimusten mukaan sosiaalinen pääoma jakautuu epätasaisesti yhteiskuntaluokittain. Vertailu 27 Euroopan maan kesken on osoittanut, että ylemmillä yhteiskuntaluokilla on taipumus luoda keskimäärin laajemmat ja monimuotoisemmat sosiaaliset verkostot kuin muilla luokilla (Pichler & Wallace 2009, 319–332). Ylemmillä luokilla on tyypillisesti enemmän järjestöpohjaista verkostoitumista (*formal networks*), mutta vahvat läheissuhteet jakautuvat tasaisesti eri yhteiskuntaluokissa. Pichlerin ja Walla-

cen (2009) tutkimuksen mukaan Pohjoismaissa sosiaalisen pääoman yhteiskuntaluokkohtaiset erot ovat yleensä pienemmät kuin muualla.

Suomessa sosiaalista pääomaa on tutkittu etupäässä luottamuksen ja organisoitujen verkostojen muodossa. Luottamus muihin ihmisiin on Suomessa kansainvälisesti verrattuna sangen vahvaa. Vuonna 2002 jopa 77 prosenttia suomalaisista sanoi luottavansa yleensä ihmisiin (Iisakka 2006, 26–32). Luottamuksen on todettu olevan vahvimmillaan naisten, ylempien toimihenkilöiden, nuorten aikuisten ja korkeasti koulutettujen henkilöiden parissa (Hanifi 2012; Iisakka 2006, 26–32). Toisaalta taas luottamus on heikoimmillaan 55–64 vuotiaiden sekä vain peruskoulun suorittaneiden henkilöiden keskuudessa (Iisakka 2006, 26–32).

Noin puolet Suomessa asuvista henkilöistä osallistuu jonkinlaiseen järjestötoimintaan (Hanifi 2006, 35–37), mutta järjestöaktiivisuus vaihtelee yhteiskuntaluokittain (Kouvo 2010, 176–178; Sanaksenaho 2006, 59–61). Maanviljelijät ja maataloustyöntekijät sekä professioammateissa toimivat suomalaiset ovat osoittautuneet kaikkien aktiivisimmiksi järjestöihmisiksi. Työnväenluokka puolestaan osallistuu verrattain harvoin järjestöjen toimintaan. (Kouvo 2010, 175–179.)

Tässä artikkelissa haluamme syventää keskustelua sosiaalisen pääoman ja yhteiskuntaluokan välisestä yhteydestä huomioimalla yhtäaikaaisesti kaikki putnamilaisen sosiaalisen pääoman keskeiset ulottuvuudet: sosiaaliset verkostot (organisoidut ja informaali), luottamuksen (ihmisiin ja instituutioihin) ja vastavuoroisuuden veloitteen. Tältä pohjalta me etsimme vastausta kysymykseen: missä määrin sosiaalisen pääoman määrä vaihtelee yhteiskuntaluokkien välillä?

Vaikka sosiaalisen pääoman ja hyvinvoinnin välillä on todettu olevan yhteys, aikaisempien

3 Esim. kysymystä siitä, yrittävätkö muut ihmiset tilaisuuden tullen käyttää henkilöä hyväkseen vai yrittävätkö he olla reiluja, on joissain tutkimuksissa käytetty sosiaalisen luottamuksen mittarina ja toisissa taas normeihin liittyvänä muuttujana (ks. esim. Portela, Neira & Salinas-Jiménez 2013, 493–511; Rodríguez-Pose & Berlepsch 2014, 357–386).

tutkimusten tulokset eivät kuitenkaan ole yhdenmukaiset sen suhteen, mikä sosiaalisen pääoman ulottuvuuksista varsinaisesti aktivoi tuon yhteyden. Esimerkiksi Christian Bjørnskovin (2006) tutkimuksen mukaan yhteys perustuu yksinomaan luottamukseen toisia kohtaan. Andrés Roríques-Pose ja Viola Berlepsch (2014) ovat puolestaan osoittaneet, että yhteyteen vaikuttavat ennen kaikkea läheissuhteet mutta myös luottamus toisiin ihmisiin sekä yhteiskunnan instituutioihin. Tosin he osoittavat myös, että sosiaalisen pääoman eri ulottuvuuksien yhteys hyvinvointiin vaihtelee yhteiskunnasta toiseen: Pohjoismaissa yhteys vaikuttaa vain luottamus ihmisiin ja instituutioihin, kun taas muualla Euroopassa muillakin ulottuvuuksilla on merkitsevä yhteys (Rodríguez-Pose & Berlepsch 2014, 357–386).

Sosiaalisen pääoman vaikutusta hyvinvointiin on useimmiten tutkittu maatasolla tekemättä eroa eri väestöryhmien välillä. Kuitenkin sosiaalisen pääoman ulottuvuudet saattavat vaikuttaa eri tavoin eri ryhmiin. Omassa tutkimuksessaan Christian Kroll (2011) havaitsi muun muassa, että osallistuminen organisoituihin vapaaehtoisverkostoihin vaikutti positiivisesti lapsettomien naisten hyvinvointiin, kun taas samalla muuttujalla oli yksinomaan negatiivinen vaikutus pienten lasten äiteihin, joiden ajankäyttöä kuormittivat useat muutkin velvoitteet. Krollin tutkimus osoittaa, että muut resurssit, kuten käytettävissä oleva aika, saattavat vaikuttaa siihen, tuottaako sosiaalinen pääomaa hyvinvointia vai ei.

Toinen tutkimuskysymyksemme soveltaa sekä Bourdieun että Putnamin teoriaa ja perustuu oletukseen, että sosiaalisen pääoman ja hyvinvoinnin välinen yhteys vaihtelee sen mukaan, kuinka paljon henkilöllä on muita resursseja käytettävissään, kuten Kroll (2011) on todennut. Siksi kysymme, miten sosiaalisen pääoman yhteys hyvinvointiin vaihtelee eri yhteiskuntaluokkien välillä? Yhteiskuntaluokkien vaikutusta sosiaali-

sen pääoman ja hyvinvoinnin väliseen yhteyteen ei ole tiettävästi aikaisemmin tutkittu Suomessa. Tällä työllä me haluamme paikata tuon puutteen.

Aineisto ja menetelmä

Tutkimuksemme perustuu European Social Surveyn (ESS) kuudennen aallon (2012) Suomen aineistoon. Vaikka ESS on tuottanut uudempiakin aineistoja, yksikään niistä ei sisällä yhtä kattavasti sosiaaliseen pääomaan liittyviä muuttujia. ESS-6:n Suomen aineisto koostuu 2 197 havaintoyksiköstä, joista analyseissamme on mukana 1 935. Koko aineisto perustuu satunnaisotantaan, joka edustaa yli 15-vuotiaita Suomessa asuvia henkilöitä kansalaisuuteen tai äidinkieleen katsomatta. Jätämme kuitenkin analyysimme ulkopuolelle alle 18-vuotiaat henkilöt, koska heidän yhteiskuntaluokkasemansa on usein vielä vakiintumaton.

Selitettävä muuttujamme on subjektiivinen hyvinvointi. Useiden aikaisempien tutkimusten tavoin käytämme sen mittaamiseen vastaajien omaa arviota heidän onnellisuutensa asteesta.⁴ ESS:ssä tätä on mitattu kysymyksellä ”Kuinka onnellinen yleisesti ottaen olette”. Vastaus annetaan asteikolla

4 Onnellisuuden vaihtoehtona on useissa hyvinvointitutkimuksissa käytetty tyytyväisyyttä elämään. Monet tutkijat ymmärtävät tyytyväisyyden viittaavan kattavammin koko elämäntapaan, kun taas onnellisuus tulkitaan koskevan lyhempää ajanjaksoa (Diener, Inglehart, & Tay 2013, 497–527; Helliwell & Putnam 2004, 1438; OECD 2013, 265). Olemme kuitenkin valinneet onnellisuuden selitettäväksi muuttujaksemme, sillä vaikka yksilön sosiaalinen pääoma ei yleensä merkittävästi vaihtelee lyhyellä aikavälillä, siinä koettujen muutosten (esim. elämäntilanteen muutos) voidaan ajatella heijastuvan herkemmin onnellisuussmittarille kuin tyytyväisyyssmittarille. Tarkistuksen vuoksi olemme tehneet kaikki artikkelin analyysit sekä onnellisuus- että elämään tyytyväisyys -muuttujalla. Tulokset ovat hyvin samankaltaiset. Selitysaste on vain hieman korkeampi onnellisuusmuuttujalla kuin elämään tyytyväisyys -muuttujalla.

nollasta kymmeneen, jossa nolla tarkoittaa ”erittäin onneton” ja kymmenen ”erittäin onnellinen”. Käytämme muuttujaa sen alkuperäisessä muodossa, joskin olemme muuttaneet ”ei osaa sanoa” vastaukset ($n=4$) puuttuviksi tiedoiksi. Onnellisuuden keskiarvo koko aineistossamme on 8,09.

Selittävät muuttujat

Käytämme kaikkiaan yhdeksää eri muuttujaa mittaamaan sosiaalista pääomaa. Viisi niistä liittyy sosiaalisiin verkostoihin (kolme informaaleihin ja kaksi organisoituihin verkostoihin), kaksi luottamukseen ja kaksi vastavuoroisuuteen.

Ensimmäinen informaaleja verkostoja mittaava muuttuja muodostuu dikotomisesta kysymyksestä, elääkö henkilö parisuhteessa. Monissa aikaisemmissa tutkimuksissa parisuhdemuuttujaa on käytetty kontrollimuuttujana, mutta mielestämme on perusteltua sisällyttää se osaksi informaalien verkostojen mittausta, sillä onhan suhde elinkumppaniin yksi tärkeimmistä ihmissuhteista, kuten muun muassa Helliwell ja Putnam (2004) ovat todenneet.

Toinen muuttuja arvioi, kuinka monen henkilön kanssa vastaaja voi keskustella kaikkein henkilökohtaisimmistakin asioista. Vastausvaihtoehdot ovat ei yhdenkään, yhden, kahden, kolmen, 4–6, 7–9 ja 10 tai useamman. Kolmas käyttämämme muuttuja kysyy, kuinka usein henkilö tapaa ystäviä, sukulaisia tai työtovereita muutenkin kuin työasioissa. Vastaus valitaan seitsemänportaiselta asteikolta, jonka ääripäinä ovat ”ei koskaan” ja ”päivittäin”.

Organisoituja verkostoja mittaamaan käytämme dikotomista kysymystä, onko henkilö osallistunut järjestö- tai yhdistystoimintaan viimeisten 12 kuukauden aikana, sekä kysymystä siitä, kuinka usein henkilö on viimeisten 12 kuukauden aikana osallistunut vapaaehtois- tai hyväntekeväisyysjärjestön toimintaan. Jälkimmäisessä tapauksessa vastausvaihtoehdot annetaan kuusiportaisesti

väliltä ”vähintään kerran viikossa” ja ”ei lainkaan”. Vaihtoehtojen suunnan olemme kääntäneet siten, että suuremmat arvot viittaavat tiheämmin toistuvaan osallistumiseen.

Mitataksemme luottamusta muihin ihmisiin hyödynnämme paljon käytettyä kolmen kysymyksen patteria: (i) voiko mielestänne ihmisiin luottaa, vai onko niin, ettei ihmisten suhteen voi olla liian varovainen; (ii) oletteko sitä mieltä, että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää teitä hyväkseen vai luuletteko, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja; ja (iii) katsotteko, että useimmiten ihmiset pyrkivät olemaan auttavaisia toisia kohtaan vai että enimmäkseen he ajattelevat vain omaa etuaan? Jokaiseen kysymykseen vastataan asteikolla 0–10. Olemme muokanneet vastausten keskiarvoista summamuuttujan (Cronbachin α 0,73), jonka asteikko säilyy samana (0–10) ja jossa korkeat arvot tarkoittavat vahvaa ja matalat arvot heikkoa luottamusta muihin ihmisiin.

Ihmisten luottamusta yhteiskunnallisiin instituutioihin mitataan ESS:ssä seitsemällä kysymyksellä, joiden kohteena ovat eduskunta, oikeusjärjestelmä, poliisi, poliitikot, poliittiset puolueet, Euroopan parlamentti ja YK. Näistä me huomioimme vain oikeusjärjestelmän ja poliisin. Tähän on kaksi syytä. Ensinnäkin on osoitettu, että ihmisten luottamus puoluepoliittisiin tai edustuksellisiin instituutioihin riippuu keskeisesti heidän omasta poliittisesta kannastaan (Rothstein & Stolle 2002, 11–12). Siksi jätämme eduskunnan, poliitikot ja poliittiset puolueet tarkastelumme ulkopuolelle.⁵ Toiseksi, koska Euroopan parlamenttiin ja YK:hon liittyvää luottamusta kysyttäessä ”ei osaa sanoa”-vastausten määrä on huomattavan suuri

5 Tarkistuksen vuoksi olemme ajaneet samat analyysit myös muuttujalla, johon sisällytimme eduskunnan, puolueet ja poliitikot. Tulokset ovat samankaltaiset kuin käyttämällämme muuttujalla, mutta yhteys hyvinvointiin jää heikommaksi.

(71 edelliseen ja 53 jälkimmäiseen), olemme jättäneet ne kokonaan summamuuttujan ulkopuolelle. Tätä päätöstä puoltaa myös oletus siitä, että vain harvalla vastaajalla on henkilökohtaista kokemusta näistä instituutioista. Olemme muokanneet kahdesta jäljelle jäävästä kysymyksestä summamuuttujan (Spearmanin korrelaatiokerroin 0,60), jonka asteikko perustuu muuttujien väliseen keskiarvoon (0-10). Asteikon korkeimmat arvot viittaavat vahvaan institutionaaliseen luottamukseen.

Kuten jo edellä on esitetty, sosiaalisen pääoman kolmas ulottuvuus on useissa aiemmissä tutkimuksissa ymmärretty yhteiskunnan säännöiksi (*norms*), ja niitä on mitattu lainkuuliaisuuteen liittyvillä kysymyksillä. Lakeja kuitenkin säädetään eri yhteiskunnissa palvelemaan eri tarkoituksia, eikä lainkuuliaisuus sinänsä kerro mitään ihmisten suhtautumisesta toisiinsa.

Sekä Putnam että Bourdieu puhuvat vastavuoroisuuden velvoitteesta, joka sitoo ihmisiä yhteen (Bourdieu 1986, 248–250; Bourdieu 1990, 112–115; Putnam 2000, 134–147). Tarkkaan ottaen Bourdieu käyttää useammin termiä ”vaihto” (*exchange*) kuin ”vastavuoroisuus” (*reciprocity*), joka puolestaan on Putnamin toistuvasti käyttämä käsite. Molemmat kuitenkin viittaavat kanssakäymisen muotoon, jossa yksi osapuoli auttaa tai tukee toista osapuolta. Apu kattaa erilaiset aineelliset, ei-aineelliset, symboliset ynnä muut muodot.

Bourdieun mukaan avun saanti synnyttää kiitollisuutta, arvostusta ja ystävyyttä. Se lujittaa sidettä avun antajan ja vastaanottajan välillä sekä oikeuttaa avun antajan lunastamaan ennemmin tai myöhemmin näin syntyneen ”velan” (Bourdieu 1986, 248–250). Putnamkin ymmärtää avun antamisesta koituvan hyötyä sekä avun saajalle että antajalle, mutta vaikka hän käyttääkin vastavuoroisuuden termiä (*reciprocity*), hän ymmärtää siitä koituvan hyödyn väljemmin: ”Minä autan sinua tässä ja nyt, ehkä edes sinua tuntematta ja odottamatta mitään

välittömästi vastineeksi, luottaen siihen, että jossain vaiheessa sinä tai joku muu auttaa minua” (Putnam 2000, 134).⁶ Näin sekä Putnam että Bourdieu ymmärtävät avunannon vahvistavan ihmisten välisiä suhteita ja synnyttävän heissä vastavuoroisen auttamisen velvoitteen. Vaikka he käyttävät termejä vaihto tai vastavuoroisuus, molemmat huomioivat, että annettu apu saatetaan ”maksaa takaisin” ajallisesti huomattavasti myöhemmin, toisinaan jopa kohdentamalla apu toiseen henkilöön kuin alkuperäiseen avun antajaan (Bourdieu 1986, 248–250; Bourdieu 1990, 112; Putnam 2000, 134–135).

Tässä artikkelissa ymmärrämme vastavuoroisuuden käsitteen juuri edellä esitetyllä tavalla. Mekään emme oleta, että avun antaminen ja vastaanottaminen olisivat välittömässä yhteydessä toisiinsa, mutta toisistaan irrallisina toimintoinakin ne kertovat henkilön osallistumisesta vastavuoroisuuden normatiiviseen jatkumoon. Vaikka onkin mahdollista, että avun antaminen tai saaminen tapahtuu yksipuolisesti, oletamme tällöinkin osallisuuden kyseiseen tapahtumaan synnyttävän ainakin tietoisuuden vastavuoroisuuden velvoitteesta.

Vastavuoroisuutta mittaamaan käytämme kahden ESS:n kysymystä. Ensimmäinen kysyy, missä määrin vastaajat saavat apua ja tukea läheisiltään tarvittaessa, ja toisessa tiedustellaan, missä määrin vastaajat itse tarjoavat apua ja tukea läheisilleen silloin, kun he sitä tarvitsevat. Vastaukset molempiin kysymyksiin annetaan asteikolla 0–6, jossa 0 tarkoittaa, ettei henkilö saa/anna lainkaan apua ja 6 taas viittaa äärimmäisen runsaaseen apuun. Koska oletamme, että avun saaminen ja avun antaminen saattavat vaikuttaa eri tavoin se-

6 ”I’ll do this for you now, without expecting anything immediately in return and perhaps without even knowing you, confident that down the road you or someone else will return the favour”. Tekstissä kirjoittajien oma käännös.

litettävään muuttuamme, koettuun hyvinvointiin, käsittelemme niitä erillisinä muuttujina.⁷

Dikotomisia muuttujia lukuun ottamatta käsittelemme kaikkia sosiaalisen pääoman muuttujia jatkuvina. Olemme testanneet myös kategorisia versioita ja tulokset pysyvät samankaltaisina. Indikaattorit mallien selitysvuimasta myös suosivat jatkuvia versioita. Analyysija varten olemme standardisoineet kaikki jatkuvat muuttujat (keskiarvo 0, keskihajonta 1).

Yhteiskuntaluokka on kolmas keskeinen tekijä tutkimuksessamme. Stratifikaatiotutkimuksille tyypilliseen tapaan muodostamme yhteiskuntaluokan ammattinimikkeiden pohjalta. Tällainen luokitus perustuu näkemykseen, jonka mukaan markkinataloudessa nimenomaan työmarkkina-asema ja ammatillisesta työnjaosta johtuva asema ovat sosiaalisen eriarvoisuuden taustalla (Rose & Harrison 2007, 460; Erola 2010a, 23). Tämä näkyy muun muassa eri ammattien välillä olevissa tuloeroissa ja vallankäytön mahdollisuuksissa (Erola 2010a, 22–24).

Käytämme tässä tutkimuksessa eurooppalaista sosioekonomista luokitusta, ESeC:iä (*European Socio-economic Classification*). Kyseessä on Euroopan tilastokeskuksen (Eurostat) aloitteesta kehitetty luokitus, joka pyrkii tarjoamaan yhtenäisen, ajanmukaisen ja nimenomaan eurooppalaiseen kontekstiin soveltuvan luokituksen (Rose & Harrison 2007, 459–460). ESeC on rakennettu Erikson–Goldthorpe–Portocarero-luokituksen (EGP) pohjalta, ja samoin kuin EGP se huomioi ammattinimikkeen lisäksi myös työmarkkina-aseman, mahdollisen esimiesaseman sekä alaisten

määrän (Goldthorpe 2000, 206–229; Rose & Harrison 2007, 461–463). Näiden lisäksi ESeC:ssä on pyritty huomioimaan aiempaa paremmin myös työn vaativuuden taso sekä asiantuntijuuden että työn tulosten kannalta. Näin ollen ESeC sijoittaa muun muassa sellaiset ammatit kuin opettajat ja sairaanhoitajat lähelle luokkarakenteen huippua, koska niissä henkilökohtainen vastuu työn tuloksesta on verrattain suuri. ESeC kuvastaakin EGP-luokitusta paremmin modernin työn maailmaa, jossa luovan ongelmanratkaisukyvyyn, päätöksenteon ja vastuunkannon merkitys korostuu.

Olemme yksinkertaistaneet alkuperäisen kymmenluokkaisen ESeC-muuttujan kolmiluokkaiseksi. Kutsumme näitä professioluokaksi⁸ (suuret työntekijät, asiantuntijat, toimittajat, opettajat, jne.), keskiluokaksi (valkokaulustyöntekijät ja ylemmän tason sinikaulustyöntekijät, mukaan lukien työn ohjaajat, asiakaspalvelu- ja toimistotyöntekijät sekä pienyrittäjät) ja työväenluokaksi (ammattitaitoinen ja ei-ammattitaitoinen työväestö). Vaikka ESeC-ohjeistus kehottaa yhdistämään alemman tason valkokaulustyöntekijät ja myyntityöntekijät työväenluokkaan, me olemme yhdistäneet ne keskiluokkaan, sillä meidän kiinnostuksemme kohdistuu nimenomaan modernin yhteiskuntarakenteen ääripäihin. Tässä järjestelmässä professioluokalle on ominaista asiantuntijuus ja itsenäinen vastuu työstä, joka ei ole samalla tavoin valvottavissa kuin manuaalinen työ, joka puolestaan antaa leimansa työväenluokalle. Keskiluokka on järjestelmässämme kaikkein suurin ja heterogeenisin. Se kattaa niin pienyrittäjät, asiakaspalvelutyöntekijät kuin toimistotyöntekijät. Ryhmän sisäinen epäyhtenäisyys ei kuitenkaan vaikuta oleellisesti analyysiimme, koska keskiluokka ei ole tutkimuksemme pääkohde. Taulukko 1 esittää sekä alkuperäisen

7 Tarkistuksen vuoksi olemme ajaneet analyttiset mallit myös avun saamisen ja antamisen pohjalta rakennetulla summamuuttujalla. Tulokset säilyvät lähes samankaltaisina, mutta summamuuttuja ei luonnollisesti kykene näyttämään avun antamisen ja saamisen välistä eroa suhteessa hyvinvointiin.

8 Muun muassa Erola (2010b) on käyttänyt termejä ”ylemmät ja alemmat professioammatit” viitattaen vastaaviin ammattiryhmiin. Sovellamme samaa terminologiaa tässä työssä.

TAULUKKO 1: ESeC-luokat

(luokkien nimet käännetty englannista suomeen artikkelin kirjoittajien toimesta)

ALKUPERÄISET ESEC-LUOKAT	ESIMERKKIAMMATTEJA	TÄSSÄ TYÖSSÄ SOVELLETTU ESEC-LUOKITUS
Suuret työnantajat (+10 työntekijää), ylimmissä asiantuntija, hallinto- ja johtotehtävissä toimivat henkilöt: "korkeasti palkatut"	Asianajat, tieteentekijät, korkeakouluopettajat, toimitusjohtajat, korkeimman tason virkamiehet	PROFESSIONALUOKKA
Alemman tason asiantuntija-, hallinto- ja johtotehtävissä toimivat henkilöt: "alemmiin palkatut"	opettajat, sosiaalityöntekijät, sairaanhoitajat, lentokapteenit, journalistit, tuotantopäälliköt, pienikokoisten organisaatioiden (<10 työntekijää) päälliköt, IT-tekniikot	
Keskiluokkaiset ammattinimikkeet: "ylemman tason valkokaulustyöntekijät"	Useimmat toimistotyöntekijät, hallinnolliset apulaiset, johdon apulaiset	
Itsenäiset ammatinharjoittajat ilman koulutusta		KESKILUOKKA
Pienikokoisten organisaatioiden työnantajat (< 10 työntekijää) ja itsenäiset ammatinharjoittajat maa-, metsä, ja kalastusaloudessa		
Alemman tason työnjohtajat ja tekniikot: "ylemman tason sinikaulustyöntekijät"	puhelinlinjan asentajat, elektroniikka-asentajat	
Alemman tason palvelu-, myynti- ja toimistotyöntekijät: "alemmien tason valkokaulustyöntekijät (ei-manuaalisen työn tekijät)"	kaupan työntekijät, alemmat hoitotyöntekijät	
Alemman tason tekniset työntekijät: "ammattitaitoiset työntekijät"	Asentajat, putkimiehet ja ajajat, veturinkuljettajat	TYÖVÄENLUOKKA
Rutiinityöntekijät: osittain ammattitaitoiset ja ammattitaidottomat työntekijät	Siivoajat, moottoriajoneuvon kuljettajat, kokoojat, koneenkäyttäjät, kantajat, lähetit	
Pitkäaikaistyöttömät ja henkilöt, jotka eivät ole koskaan olleet mukana työelämässä		

ESeC-luokituksen että tässä työssä käyttämämme kolmiluokkaisen version siitä.

Muut resurssit, kuten koulutus ja tulot, jakautuvat odotetulla tavalla muodostamamme yhteiskuntaluokkamuuttujan eri kategorioissa. keskimääräiset nettotulot ovat suurimmillaan professioluokassa ja pienimmillään työväenluokassa. Professioluokan enemmistö on suorittanut korkeakoulututkimuksen (50%) tai toisen asteen tutkinnon (43%), kun taas

työväenluokassa enemmistöllä on joko toisen asteen tutkinto (60%) tai vain peruskoulun päättötodistus (38%). Myös tutkimuksemme selitettävä muuttuja, onnellisuus, vaihtelee luokittain, kuten taulukosta 2 käy ilmi. Työväenluokka jää selvästi muista luokista jälkeen; ero on tilastollisesti merkitsevä.

Kontrollimuuttujat

Otamme analyysiimme mukaan laajan joukon sosioekonomisia muuttujia, joilla on aikaisem-

pien tutkimusten mukaan yhteys koettuun hyvinvointiin. Näitä ovat sukupuoli, ikä (ja iän neliö), asuinpaikan kaupunkimaisuus, koulutustaso, työttömyys, koettu terveydentila ja lasten asuminen kotona. Koska myös kotikielellä (mm. Nyqvist ym. 2008; Perttilä 2011; Saarela & Finnäs 2005) ja uskonnollisuudella (Putnam 2000, 326–335) on osoitettu olevan yhteys hyvinvoinnin kokemiselle, otamme mukaan kotikielimuuttujan sekä muuttujan, jossa vastaajat arvioivat omaa uskonnollisuuttaan. Lisäksi huomioimme vastaajien tulotason. Alkuperäinen tulomuuttuja mittaa kotitalouden bruttotuloja kymmenportaisesti jokaisen portaan kattaessa vaihteluvälin minimi- ja maksimitulojen välillä (esim. 1 010–1 292 euroa). Saadaksemme tarkasteluun kotitalouden kulutusyksikkökohtaiset tulot olemme ottaneet jokaisen tuloluokan keskiluvun ja jakaneet sen kotitalouden jäsenten määrän neliöjuurella.⁹ Vain alimman (alle 1 010 euroa) ja ylimmän (vähintään 5 361 euroa) portaan kohdalla olemme käyttäneet suurinta ja pienintä raja-arvoa (1 009 ja 5 361 euroa vastaavasti) ja jakaneet sen kotitalouden jäsenmäärän neliöjuurella.

Yksittäisiä puuttuvia vastauksia on aineistossamme 114 vastaajalla. Jotta voisimme tehdä kaikki analyysit johdonmukaisesti samalla aineistolla, olemme jättäneet nämä havaintoyksiköt tarkastelumme ulkopuolelle. Jätettyämme ulkopuolelle myös ne tapaukset, joille ei ollut mahdollista määritellä yhteiskuntaluokkaa, analysoitavan aineistomme kooksi jää 1 935 havaintoyksikköä. Keskimääräinen onnellisuus ei eroa aineistosta

poistettujen ja siihen jääneiden välillä merkittävästi.

Analyysimenetelmä

Vastaamme ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme vertailemalla jokaisen käytössämme olevan sosiaalisen pääoman muuttujan keskiarvoja ja luottamusvälejä yhteiskuntaluokittain. Vastataksemme toiseen tutkimuskysymykseen teemme joukon regressioanalyyseja. Tarkasti ottaen selitettävä muuttujamme, onnellisuus, on järjestysasteikollinen, ja sen jakauma on vasemmalle vino: suurin osa vastauksista sijoittuu arvoille 8–9 (67,46 %). Monien muiden tutkijoiden tavoin kuitenkin käsittelemme onnellisuutta jatkuvana muuttujana ja mallinamme aineiston lineaarisella regressioanalyysilla. Olemme vertailun vuoksi tehneet samat mallinnukset myös ordinaalisella logistisella regressiolla (*ordered logistic regression*). Tulokset ovat hyvin samankaltaiset kuin lineaarisella regressiolla. Siksi raportoimme nämä tulokset vain silloin, kun ne poikkeavat lineaarisesta mallinnuksesta.

Etsiäksemme vastausta toiseen tutkimuskysymykseen lähdemme liikkeelle tarkastelemalla erikseen jokaisen sosiaalisen pääoman muuttujan yhteyttä onnellisuuteen regressioanalyysilla. Sen jälkeen tutkimme sosiaalisen pääoman ja onnellisuuden välistä yhteyttä luokittain ajamalla erikseen jokaiselle yhteiskuntaluokalle kaksiportaisen regressiomallinnuksen: ensimmäisessä mallissa huomioimme ainoastaan kontrollimuuttajat, toiseen malliin otamme mukaan myös sosiaalisen pääoman muuttajat. Vertailemme sitten molempien mallien selitysasteita keskenään arvioidaksemme, kuinka suuren osan onnellisuudesta sosiaalisen pääoman muuttajat yhdessä kykenevät selittämään. Pyrimme identifioimaan mahdolliset luokkien väliset erot ajamalla mallit erikseen jokaiselle yhteiskuntaluokalle. Olemme myös testanneet malleja interaktioiden kanssa ja raportoimme tästä tekstissä.

9 Muun muassa OECD ja Cross-national Data Center in Luxembourg (LIS) ovat käyttäneet kulutusyksikkökohtaisia eli ekvivalisoituja tuloja, jotka saadaan jakamalla kotitalouden bruttotulot sen jäsenten neliöjuurella. Tällöin jokaiselle kotitalouden jäsenelle, ikään tai sukupuoleen katsomatta, määritellään yhtä suuri tulomäärä. Ks. esim. <http://www.oecd.org/els/soc/OECD-Note-EquivalenceScales.pdf> ja <https://www.lisdatacenter.org/data-access/key-figures/methods/>

TAULUKKO 2: Onnellisuuden ja sosiaalisen pääoman muuttujien keskiarvot luottamusväleinen koko aineistossa ja yhteiskuntaluokittain

	Muuttujat	Koko aineisto (n=1935)	Luott.väli (95%)	Prof. luokka (N=693)	Luott.väli (95%)	Keski-luokka (n=758)
	Onnellisuus	8,09	8,02-8,15	8,22	8,13-8,32	8,16
INFORMAALIT VERKOSTOT	Asuu parisuhteessa (%)	63,75	61,53-65,92	73,31	69,95-76,67	62,59
	Luottamuksellisten ihmissuhteiden määrä	2,89	2,84-2,95	3,02	2,92-3,12	2,88
	Sosiaalisten tapaamisten tiheys	4,95	4,89-5,02	4,92	4,82-5,02	5,01
ORGANISOIDUT VERKOSTOT	Osallistunut järjestötoimintaan (%)	36,82	34,68-39,01	52,00	48,23-55,77	33,75
	Vapaaehtois-/hyväntekeväisyysjärjestön toiminnan tiheys	2,03	1,97-2,10	2,35	2,23-2,48	2,00
LUOTTAMUS	Luottamus toisiin ihmisiin	6,41	6,34-6,48	6,56	6,46-6,66	6,38
	Luottamus instituutioihin	7,56	7,48-7,64	7,88	7,78-7,99	7,50
VASTA-VUOROISUUDEN VELVOITE	Avun tarjoamisen intensiteetti	5,01	4,96-5,05	5,00	4,93-5,06	5,09
	Avun saamisen intensiteetti	5,07	5,03-5,12	5,03	4,96-5,11	5,20

Pientääksemme otosvirhettä ja puuttuvien vastausten mahdollisesti aiheuttamia vääristyksiä käytämme analyyseissa jälkistratifiointipainotettua aineistoa (*post-stratification weight*) (European Social Survey 2014, 1-3).

Tulokset

Sosiaalisen pääoman jakautuminen yhteiskuntaluokittain

Sosiaalisen pääoman muuttujien keskiarvotarkastelu osoittaa, että yhteiskuntaluokkien väliset

erot ovat monilta osin melko pienet, kuten taulukosta 2 käy ilmi. Merkittävää on kuitenkin se, että luokkaerot ovat systemaattisia ja niitä löytyy kaikilta sosiaalisen pääoman ulottuvuuksilta. Mittarista riippumatta työväenluokalla on vähiten sosiaalista pääomaa. Luottamusvälit paljastavat, että erot ovat tilastollisesti merkitseviä ennen muuta ylimmän ja alimman luokan välillä.

Luokkien välinen ero näkyy jo informaalien verkostojen kokoonpanossa. Parisuhteessa asuminen on noin 20 prosenttiyksikköä yleisempää

Luott.väli (95%)	Työv. luokka (n=484)	Luott.väli (95%)
8,06-8,25	7,81	7,67-7,95
59,08-66,10	53,57	49,04-58,11
2,79-2,97	2,76	2,64-2,88
4,91-5,11	4,91	4,78-5,04
30,35-37,15	22,50	18,76-26,24
1,90-2,10	1,69	1,58-1,80
6,27-6,48	6,27	6,13-6,42
7,38-7,61	7,25	7,08-7,43
5,02-5,15	4,90	4,80-5,01
5,13-5,26	4,94	4,83-5,05

professioluokassa kuin työväenluokassa. Professioluokassa luottamuksellisten ihmissuhteiden määrä on myös hieman korkeampi kuin työväenluokassa. Vaikka ero ei ole järin suuri (3,02 vs. 2,76), se on tilastollisesti merkitsevä. Sen sijaan luokkien välillä ei ole merkitseviä eroja sosiaalisten tapaamisten tiheydessä.

Organisoitujen sosiaalisten verkostojen kohdalla luokkaerot tulevat räikeästi esiin. Professioluokka toimii erilaisissa järjestöissä ja yhdistyksissä 2,3 kertaa useammin kuin työväenluokka ja 1,5 kertaa

useammin kuin keskiluokka. Professioluokka osallistuu myös selvästi muita useammin vapaaehtois- ja hyväntekeväisyystoimintaan. Nämä tulokset ovat yhteneväiset aikaisempien Suomessa tehtyjen tutkimusten kanssa (vrt. esim. Kouvo 2010, 175–179).

Luottamus muihin ihmisiin vaihtelee vain vähän luokkien välillä. Professioluokan keskiarvo on kuitenkin työväenluokkaa korkeampi, ja ero on tilastollisesti merkitsevä. Yhteiskunnan instituutioihin kohdistuneen luottamuksen osalta professioluokan luottamus on selvästi muita vahvempi.

Vastavuoroisuuden velvoitteeseen sitoutumista mitattaessa on mielenkiintoista huomioda, että jokainen luokka kokee saavansa hieman enemmän apua kuin antavansa sitä itse. Vastavuoroisuuden normien kohdalla luokkaerot eivät ole suuret, eikä merkittävin ero kulje ääripäiden vaan keskiluokan ja muiden luokkien välillä. Keskiluokka on muita edellä sekä avun antamisessa että saamisessa. Luokkien väliset erot avun tarjoamisessa ovat tosin hyvin pienet.¹⁰ Avun saamisessa keskiluokka erottuu selvemmin muista luokista. Työväenluokka on kummallakin mittarilla arvioituna kaikista heikoimmassa asemassa.

Saadut tulokset osoittavat, että professioluokalla on selvästi laajimmat informaalit ja organisoidut verkostot ja muita enemmän luottamusta sekä toisiin ihmisiin että instituutioihin. Vain professioluokan sitoutuminen vastavuoroisuuden normeihin edustaa koko aineiston keskitasoa. Työväenluokassa sen sijaan vain sosiaalisten tapaamisten tiheys ylittää koko aineiston keskitasolle. Muuten työväenluokalla on muita suppeammat sosiaaliset verkostot ja heikoin luottamus sekä ihmisiin että instituutioihin. Lisäksi heidän

10 Keskiluokan ja professioluokan luottamusvälit menevät päällekkäin, ja t-testi osoittaa, että luokkien välinen ero on aivan tilastollisen merkitsevyyden rajalla ($p = 0.053$).

TAULUKKO 3: Lineaarinen regressioanalyysi sosiaalisen pääoman muuttujien yhteydestä onnellisuuteen yksitellen estimoituina. (Mallissa 1 mukana pelkät kontrollimuuttujat. Malleissa 2-10 mukana kontrollimuuttujat + yksi sosiaalisen pääoman muuttujista.)

	Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 4	Malli 5	Malli 6	Malli 7	Malli 8	Malli 9	Malli 10
INFORMAALIT VERKOSTOT	Asuu parisuhteessa	0.498*** (0.069)								
	Luottamuksellisten ihmisten määrä		0.228*** (0.033)							
	Sosiaalisten tapaamisten tiheys			0.131*** (0.034)						
ORGANISOIDUT VERKOSTOT	Osallistunut järjestötoimintaan				0.112 (0.059)					
	Vapaaehtois-/hyväntekeväisyysjärjestön toiminnan tiheys					0.028 (0.030)				
LUOTTAMUS	Luottamus toisiin ihmisiin						0.329*** (0.035)			
	Luottamus instituutioihin							0.260*** (0.039)		
VASTA- VUOROISUUDEN VELVOITE	Avun tarjoamisen intensiteetti								0.321*** (0.042)	
	Avun saamisen intensiteetti									0.461*** (0.040)
Vakiotermi	5.787*** (0.347)	5.811*** (0.340)	5.770*** (0.336)	5.737*** (0.345)	5.784*** (0.347)	5.805*** (0.348)	6.066*** (0.303)	6.038*** (0.307)	6.120*** (0.298)	6.166*** (0.282)
N	1935	1935	1935	1935	1935	1935	1935	1935	1935	1935
R2	0.147	0.172	0.174	0.156	0.149	0.148	0.204	0.183	0.200	0.263

(Kontrollimuuttujina käytetty: ikä, sukupuoli, asuinalue, koettu terveydentila, asuuko lapsi(a) kotona, kotikieli, uskonnollisuuden aste, koulutustaso, henkilökohtainen tulotaso ja työttömyys)

Suluissa keskirvirheet.

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

sitoutumisensa vastavuoroiseen avunantoon on kaikkein löyhimmällä tasolla.

Sosiaalisen pääoman yhteys onnellisuuteen

Seuraavaksi tarkastelemme lineaarisella regressioanalyysillä, kuinka sosiaalinen pääoma vaikuttaa

onnellisuuteen. Mallinamme ensiksi yksitellen sosiaalisen pääoman jokaisen mittarin yhteyden onnellisuuteen koko aineistossa silloin, kun vain taustamuuttujat on kontrolloitu (Taulukko 3). Analyysi osoittaa, että organisoituja sosiaalisia verkostoja lukuun ottamatta jokaisella sosiaalisen pääoman

TAULUKKO 4: Lineaarinen regressioanalyysi kontrollimuuttujien ja sosiaalisen pääoman yhteydestä onnellisuuteen yhteiskuntaluokan mukaan

		Total		Professioluokka		Keskiluokka		Työväenluokka	
		Malli 1:	Malli 2:	Malli 3:	Malli 4:	Malli 5:	Malli 6:	Malli 7:	Malli 8:
		Kontrollit	Kontrollit + sos.p.	Kontrollit	Kontrollit + sos.p.	Kontrollit	Kontrollit + sos.p.	Kontrollit	Kontrollit + sos.p.
INFORMAALIT VERKOSTOT	Asuu parisuhteessa		0.430*** (0.063)		0.275* (0.109)		0.485*** (0.100)		0.488*** (0.119)
	Luottamuksellisten ihmisten määrä		0.117*** (0.029)		0.209*** (0.043)		0.066 (0.047)		0.058 (0.060)
	Sosiaalisten tapaamisten tiheys		0.027 (0.030)		0.046 (0.050)		0.021 (0.051)		0.017 (0.060)
ORGANISOIDUT VERKOSTOT	Osallistunut järjestötoimintaan		0.046 (0.057)		-0.050 (0.084)		0.084 (0.092)		0.170 (0.140)
	Vapaaehtois-/hyväntekeväisyysjärjestön toiminnan tiheys		0.020 (0.027)		0.019 (0.038)		-0.001 (0.042)		0.036 (0.069)
LUOTTAMUS	Luottamus toisiin ihmisiin		0.174*** (0.033)		0.142* (0.056)		0.178*** (0.051)		0.158** (0.060)
	Luottamus instituutioihin		0.130*** (0.034)		0.161** (0.057)		0.093 (0.051)		0.148* (0.062)
VASTAVUOROISUUDEN VELVOITE	Avun tarjoamisen intensiteetti		0.091* (0.040)		0.029 (0.064)		0.155* (0.060)		0.062 (0.076)
	Avun saamisen intensiteetti		0.321*** (0.040)		0.374*** (0.065)		0.236*** (0.057)		0.356*** (0.077)
	Vakiotermi	5.787*** (0.347)	6.433*** (0.243)	6.811*** (0.663)	6.943*** (0.476)	6.456*** (0.345)	6.717*** (0.300)	4.526*** (0.699)	5.982*** (0.497)
	N	1935	1935	693	693	758	758	484	484
	R2	0.147	0.328	0.112	0.320	0.135	0.286	0.226	0.398

(Kontrollimuuttujina käytetty: ikä, sukupuoli, asuinalue, koettu terveydentila, asuuko lapsi(a) kotona, kotikieli, uskonnollisuuden aste, koulutustaso, henkilökohtainen tulotaso ja työttömyys)

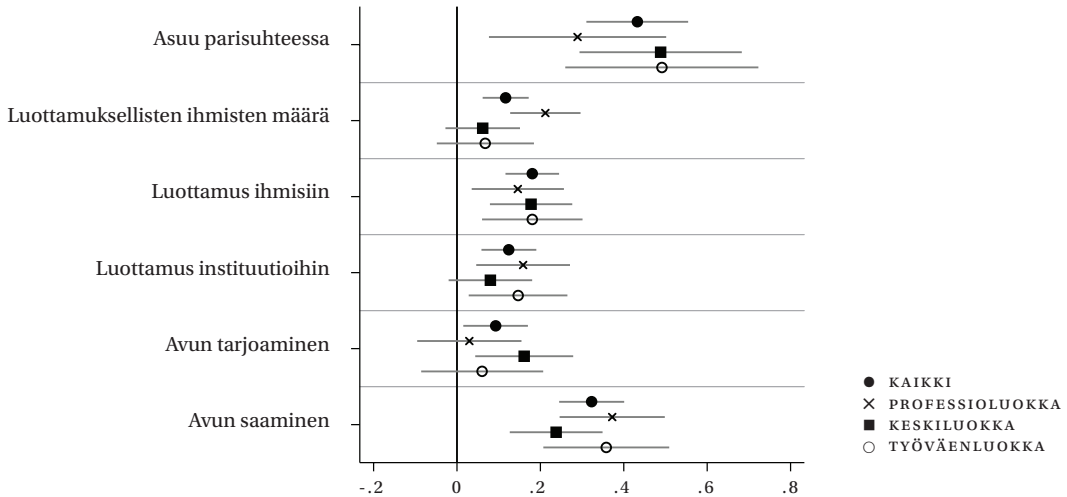
Suluissa keskiarvot.

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

mittarilla näyttäisi olevan yhteys onnellisuuteen. Vertailu taulukon 3 eri mallien selitysasteiden (R^2) välillä osoittaa, että kun taustamuuttujat on kontrolloitu, avun saaminen, luottamus toisiin ihmisiin ja avun tarjoaminen (tässä järjestyksessä) selittävät parhaiten onnellisuuden vaihtelua suomalaisessa aikuisväestössä.

Tarkastelemme seuraavaksi, miten yhteiskuntaluokka vaikuttaa sosiaalisen pääoman ja onnellisuuden väliseen yhteyteen. Taulukon 4 ensimmäinen malli sisältää vain taustamuuttujat koko aineistolle. Sen jälkeen olemme lisänneet malliin kaikki sosiaalisen pääoman muuttujat samalla

KUVIO 1: Sosiaalisen pääoman muuttujien ja onnellisuuden välinen yhteys koko aineistossa ja yhteiskuntaluokittain (perustuu taulukon 4 malleihin. Mukana vain ne sosiaalisen pääoman muuttujat, jotka muodostavat tilastollisesti merkitsevän yhteyden onnellisuuteen vähintään yhdessä luokassa)

kertaa. Olemme toistaneet saman kaksipuolaisen mallinnuksen jokaiselle yhteiskuntaluokalle erikseen tarkastellaksemme, miten yhteys onnellisuuteen muuttuu. Vertailu taulukkoon 3 osoittaa, että mallissa, jossa on samanaikaisesti kaikki sosiaalisen pääoman muuttujat ja kontrollimuuttujat (taulukon 4 toinen malli), organisoidut verkostot ja sosiaalisten tapaamisten tiheys menettävät tilastollisen merkitsevyytensä.

Vertailemalla vain taustamuuttujat sisältävien mallien ja sosiaalisen pääoman muuttujien sisältävien mallien selityksasteita toisiinsa voidaan todeta, että sosiaalisen pääoman lisääminen keskimäärin kaksinkertaistaa mallien selityksasteen. Mallien välinen ero on suurin professioluokan kohdalla ja pienin keskiluokassa. Huomion arvoista on tosin se, että työväenluokassa kontrollimuuttujien merkitys on huomattavasti suurempi kuin muissa luokissa. Siitä huolimatta työväenluokassakin sosiaalisen pääoman huomioiminen nostaa mallin selityksastetta 1,8-kertaisesti.

Kuvio 1 helpottaa luokkakohtaisten vertailujen tekemistä kokoamalla yhteen ne sosiaalisen pääoman mittarit, jotka ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä onnellisuuteen. Kuvio osoittaa, että professio- ja työväenluokan välillä ei ole suuria eroja. Molemmissa ryhmissä parisuhteella, luottamuksella muihin ihmisiin ja instituutioihin sekä avun saannilla on tilastollisesti merkitsevä positiivinen yhteys onnellisuuteen.¹¹ Efektikoot osoittavat kuitenkin, että työväenluokassa vahvin yhteys onnellisuuteen muodostuu parisuhteen kautta, kun taas professioluokassa avun saamisen myötä.

Professioluokassa yhteys onnellisuuteen aktivoituu myös luottamuksellisten ihmissuhteiden

¹¹ Ordinaalisessa logistisessa regressioanalyysissä luottamus muihin ihmisiin ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä professioluokan onnellisuuteen, eikä toisaalta luottamus instituutioihin ole yhteydessä työväenluokan onnellisuuteen.

määrällä, mutta työväenluokassa ei. Tämä näennäisesti yllättävä tulos selittyy avunannon ja avun saamisen kautta. Jos jätämme nämä kaksi vastaavuoroisuuden muuttujaa pois mallista, luottamuksellisten suhteiden yhteys hyvinvointiin on työväenluokassakin merkitsevä. Tämä tulos näyttäisi osoittavan, että luottamuksellisilla ihmisillä on jokseenkin välineellinen merkitys työväenluokan hyvinvointiin.

Keskiluokassa sosiaalisen pääoman yhteys onnellisuuteen on samankaltainen kuin työväenluokassa, joskin keskiluokassa myös avun tarjoaminen on yhteydessä onnellisuuteen, ja toisaalta keskiluokassa luottamus instituutioihin ei ole tilastollisesti merkitsevä selittävä muuttuja. Jos keskiluokan ja työväenluokan yhdistää ja vertaa niitä yhdessä professioluokkaan, tilastollisten interaktioiden tarkastelu osoittaa, että luokkien välinen ero luottamuksellisten ihmissuhteiden määrän vaikutuksessa on tilastollisesti merkitsevä ja ero parisuhteen vaikutuksessa lähes tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,06$). Parisuhde siis näyttäisi vaikuttavan hieman vahvemmin keski- ja työväenluokan onnellisuuteen kuin professioluokan onnellisuuteen. Muut erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Yhteenveto ja pohdinta

Tässä artikkelissa olemme tarkastelleet sosiaalisen pääoman eri ulottuvuuksien yhteyttä hyvinvointiin eri yhteiskuntaluokissa. Kansainvälisissä vertailuissa Suomea pidetään yleisesti maana, jossa sosiaalinen tasa-arvo on pitkälti toteutunut. Tuloksemme osoittavat kuitenkin, että sosiaalisen pääoman jakaumassa on täälläkin selkeitä eroja. Professioluokalla on selvästi työväenluokkaa enemmän sosiaalista (kuten myös taloudellista ja koulutuksellista) pääomaa, kuten Bourdieu ja hänen koulukuntansa ovat esittäneet. Professioluokalla on laajimmat informaalit ja organisoitut verkostot ja muita enemmän luottamusta

sekä ihmisiin että instituutioihin. Työväenluokka näyttäytyy professioluokan vastakohtana: sillä on suppeimmat verkostot ja heikoin luottamus. Keskiluokka, joka analyysissä muodosti suurimman ja sisäisesti epäyhtenäisimmän ryhmän, sijoittuu koko aineistossa lähelle sosiaalisen pääoman keskitasoa, vaikkakin keskiluokan sitoutuminen vastavuoroisuuden velvoitteeseen osoittautui muita vahvemmaksi.

Samoin kuin useat aikaisemmat tutkimukset myös tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että sosiaalisella pääomalla on selvä yhteys hyvinvointiin. Toisin kuitenkin kuin monessa aikaisemmassa tutkimuksessa, tässä työssä on huomioitu kaikki kolme Putnamin sosiaalisen pääoman ulottuvuutta ja niiden mittaamisessa on käytetty yhdeksää eri muuttujaa. Näin laaja-alaista sosiaalisen pääoman tarkastelua ei ole tiettävästi aikaisemmin tehty Suomessa, eikä se ole yleistä muuallakaan maailmassa.

Erikseen tarkasteltuna kaikki sosiaalisen pääoman muuttujat, lukuun ottamatta organisoitujen sosiaalisten verkostojen muuttujia, muodostavat tilastollisesti merkitsevän yhteyden onnellisuuteen. Sen sijaan tarkasteltaessa samanaikaisesti kaikkia yhdeksää sosiaalisen pääoman muuttujaa voidaan todeta, että yhteyden hyvinvointiin aktivoivat informaalit sosiaaliset verkostot (lukuun ottamatta sosiaalisten tapaamisten tiheyttä), luottamus (sekä toisiin ihmisiin että instituutioihin) ja sitoutuminen vastavuoroisuuden velvoitteeseen. Tuloksemme osoittavat siis, että kaikilla Putnamin erottamalla sosiaalisen pääoman ulottuvuuksilla on yhteys hyvinvointiin. Yhteiskuntaluokkien välillä ei ole erotettavissa merkittäviä eroja. Kaikissa luokissa parisuhteessa eläminen, luottamus kanssaihmisiin ja avun saanti lisäävät onnellisuuden määrää. Selkein ero luokkien välillä muodostui luottamuksellisten suhteiden määrän vaikutuksesta: vain professioluokassa tämä on yhteydessä onnellisuuteen. Työväenluokassa ja keskiluokas-

sa vastavuoroisuuden merkitys korostuu ja peittää alleen uskottujen ihmisten vaikutuksen.

Tulostemme perusteella sosiaalinen pääoma ei pysty paikkaamaan alhaisemman yhteiskuntaluokka-aseman aikaansaamaa hyvinvointivajetta. Toisaalta onnellisuuserot yhteiskuntaluokkien välillä eivät ole enää havaittavissa, kun vakioimme sosiaalisen pääoman määrän. Näin ollen voimme pyrkiä vähentämään yhteiskunnallista eriarvoisuutta hyvinvoinnissa vahvistamalla sosiaalista pääomaa erityisesti alemmissa yhteiskuntaluokissa.

Sosiaalisen pääoman kvantitatiivinen tutkimus on haasteellista käsitteen moniulotteisuuden ja vakiintumattomien mittarien vuoksi. Harvat tutkimustulokset ovat keskenään verrannollisia. Tässä artikkelissa sosiaalista pääomaa on pyritty tarkastelemaan mahdollisimman kattavasti. Vaikka hintana on tällöin useiden muuttujien samanaikaisesta käytöstä johtuva raskaus, se on ainoa tapa huomioda sosiaalisen pääoman eri ulottuvuuksien samanaikaiset vaikutukset. Kuten olemme artikkelissamme osoittaneet, tulokset saattavat vääristää sosiaalisen pääoman vaikutusta hyvinvointiin silloin, kun yhteyttä tarkastellaan vain yksittäisten muuttujien avulla. Siksi on tärkeää, että vastaavanlaisissa analyyseissa sosiaalisen pääoman eri ulottuvuudet huomiodaan mahdollisimman kattavasti. Mikäli käytävissä oleva aineisto ei tällaista kattavuutta salli, olisi tieteellisen täsmällisyyden nimissä tärkeää, että tarkastelun kohteena olevista ulottuvuuksista puhuttaisiin niiden omilla nimillä – informaali verkostot, luottamus kanssaihmissiin, avunanto ja niin edelleen. Yksittäisten ulottuvuuksien käsitteleminen sosiaalisen pääoman kattotermin alla hämärtää ymmärtämystämme kyseisestä ilmiöstä ja hidastaa tiedon kumuloitumista.

Kirjallisuus

- ADDIS, ELISABETTA AND MAJLINDA JOXHE. 2017. "Gender Gaps in Social Capital: A Theoretical Interpretation of Evidence from Italy." *Feminist Economics* 23 (2): 146–171.
- BEHTOUI, ALIREZA. 2016. "Beyond Social Ties: The Impact of Social Capital on Labour Market Outcomes for Young Swedish People." *Journal of Sociology* 52 (4): 711–724.
- BJØRNSKOV, CHRISTIAN. 2006. "The multiple facets of social capital." *European Journal of Political Economy* 22 (1): 22–40.
- BOURDIEU, PIERRE. 1984. *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- BOURDIEU, PIERRE. 1986. "The forms of capital." Teoksessa *Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education*, toim. J. E. Richardson. New York: Greenwood Press, 241–258.
- BOURDIEU, PIERRE. 2005. "Habitus." Teoksessa *Habitus: A Sense of place*, toim. Jean Hillier, Emma Rooksby, Pierre Boudieu, Ernesto Laclau, Paul Hirst ym. Aldershot: Ashgate, 43–49.
- BOURDIEU, PIERRE. 1990. *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity Press.
- BOURDIEU, PIERRE, LOÏC J. D. WACQUANT, M'HAMMED SABOUR & MIKKO O. SALO. 1995. *Refleksiiviseen Sosiologiaan: Tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta*. Joensuu: Joensuu University Press.
- COLEMAN, JAMES S. 1988. "Social Capital in the Creation of Human Capital." *American Journal of Sociology*, 95–120.
- DIENER, ED, RONALD INGLEHART & LOUIS TAY. 2013. "Theory and validity of life satisfaction scales." *Social Indicators Research* 112 (3): 497–527.
- ENGBERS, TRENT A., MICHAEL F. THOMPSON & TIMOTHY F. SLAPER. 2017. "Theory and measurement in social capital research." *Social Indicators Research* 132: 537–58.
- EROLA, JANI. 2010a. "Johdanto." Teoksessa *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-Luvun Suomessa*, toim. Jani Erola. Helsinki: Gaudeamus, 19–26.
- EROLA, JANI. 2010b. "Luokkarakenne ja luokkiin samaistuminen Suomessa." Teoksessa *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-Luvun Suomessa*, toim. Jani Erola. Helsinki: Gaudeamus, 27–44.
- EUROPEAN SOCIAL SURVEY. 2014. *Weighting European Social Survey data*. http://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/ESS_weighting_data_1.pdf (Luettu 21.11.2017)
- FERRAGINA, EMANUELE. 2017. "The Welfare State and Social Capital in Europe: Reassessing a Complex Relationship." *International Journal of Comparative Sociology* 58 (1): 55–90.
- FLECHE, SARAH, CONAL SMITH & PIRITTA SORSA. 2011. *Exploring determinants of subjective wellbeing in OECD countries: Evidence from the World Value Survey*. OECD Economics Department Working Papers, No. 921, OECD Publishing.

- GOLDTHORPE, JOHN H. 2000. *On Sociology: Numbers, Narratives, and the integration of research and theory*. New York: Oxford University Press.
- HANIFI, RIITTA. 2006. "Social, cultural and political participation and trust." Teoksessa *Social Capital in Finland. Statistical Review*, toim. Laura Iisakka. Helsinki: Tilastokeskus, 33–41.
- HANIFI, RIITTA. 2012. "Sosiaalinen pääoma jakautuu epätasaisesti." *Hyvinvointikatsaus* 4/2012. Tilastokeskus. http://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-12-10_003.html (Luettu 21.05.2018)
- HELLIWELL, JOHN F., HAIFANG HUANG, SHUN WANG & HUGH SHIPLETT. 2018. "International migration and world happiness." Teoksessa *World Happiness Report 2018*, toim. John F. Helliwell, Richard Layard & Jeffrey D. Sachs. New York: Sustainable Development Solutions Network, 13–43.
- HELLIWELL, JOHN F., HAIFANG HUANG & SHUN WANG. 2019. "Changing World Happiness." Teoksessa *World Happiness Report 2019*, toim. John F. Helliwell, Richard Layard & Jeffrey D. Sachs. New York: Sustainable Development Solutions Network, 11–45.
- HELLIWELL, JOHN F., & ROBERT D. PUTNAM. 2004. "The social context of well-being." *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences* 359: 1435–1446.
- HOMMERICH, CAROLA AND TIM TIEFENBACH. 2018. "Analyzing the Relationship between Social Capital and Subjective Well-being: The Mediating Role of Social Affiliation." *Journal of Happiness Studies* 19 (4): 1091–1114.
- IISAKKA, LAURA. 2006. "Social capital and trust." Teoksessa *Social Capital in Finland. Statistical Review*, toim. Laura Iisakka. Helsinki: Tilastokeskus, 23–32.
- KOUVO, ANTTI. 2010. "Luokat ja sosiaalinen pääoma." Teoksessa *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-Luvun Suomessa*, toim. Jani Erola. Helsinki: Gaudeamus, 166–181.
- KROLL, CHRISTIAN. 2011. "Different things make different people happy: Examining social capital and subjective well-being by gender and parental status." *Social Indicators Research* 104 (1): 157–77.
- LIN, NAN. 2001. *Social capital: A theory of social structure and action*. New York: Cambridge University Press.
- MERTON, ROBERT K. 1968. "The Matthew effect in Science." *Science* 159 (3810): 56–63.
- NEIRA, ISABEL, FERNANDO BRUNA, MARTA PORTELA, AND ADELA GARCÍA-ARACIL. 2018. "Individual Well-being, Geographical Heterogeneity and Social Capital." *Journal of Happiness Studies* 19 (4): 1067–1090.
- NYQVIST, FREDRICA, FJALAR FINNÄS, GUNBORG JAKOBSSON JA SEPPÖ KOSKINEN. 2008. "The Effect of Social Capital on Health: The Case of Two Language Groups in Finland." *Health & Place* 14 (2): 347–60.
- OECD. 2013. *OECD Guidelines on measuring subjective well-being*. OECD Publishing.
- PERTTILÄ, REIJA. 2011. *Social Capital, Coping and Information Behaviour of Long-term Unemployed People in Finland*. Turku: Åbo Akademi University Press.
- PICHLER, FLORIAN & CLAIRE WALLACE. 2009. "Social capital and social class in Europe: The role of social networks in social stratification." *European Sociological Review* 25 (3) (Jun): 319–32.
- PORTELA, MARTA, ISABEL NEIRA & MARIA D. SALINAS-JIMÉNEZ. 2013. "Social capital and subjective wellbeing in Europe: A new approach on social capital." *Social Indicators Research* 114 (2) (Nov): 493–511.
- PUTNAM, ROBERT D. 2000. *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- RODRÍGUEZ-POSE, ANDRÉS & VIOLA BERLEPSCH. 2014. "Social capital and individual happiness in Europe." *Journal of Happiness Studies* 15 (Apr): 357–86.
- ROSE, DAVID & ERIC HARRISON. 2007. "The European Socio-economic Classification: A new social class schema for comparative European research." *European Societies* 9:3, 459–490.
- ROTHSTEIN, BO & DIETLIND STOLLE. 2002. "How Political Institutions Create and Destroy Social Capital: An Institutional Theory of Generalized Trust." Konferenssipaperi esitetty American Political Science yhdistyksen 98. kokouksessa, 29.8. – 2.9.2002. Boston Massachusetts.
- SAARELA, JAN & FJALAR FINNÄS. 2005. "Mortality inequality in two native population groups." *Population Studies* 59 (3): 313–20.
- SANAKSENAHO, SANNA. 2006. *Eriarvoisuus ja luottamus 2000-luvun taitteen Suomessa. Bourdieulainen näkökulma*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylän yliopiston kirjasto.
- SARRACINO, FRANCESCO AND MAŁGORZATA MIKUCKA. 2017. "Social Capital in Europe from 1990 to 2012: Trends and Convergence." *Social Indicators Research* 131 (1): 407–432.
- VAARAMA, MARJA, SUSANNA MUKKILA & KATRI HANNIKAINEN-INGMAN. 2014. "Suomalaisten Elämänlaatu Nuoruudesta Vanhuuteen." Teoksessa *Suomalaisten hyvinvointi 2014*, toim. Marja Vaarama, Sakari Karvonen, Laura Kestilä, Pasi Moisio & Anu Muuri. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 20–39.